

Barbara Centek

Toruń

POPULARNONAUKOWE CZASOPISMA POŁUDNIOWO-WSCHODNIEGO PODLASIA (1980–2005)

Czasopisma popularnonaukowe odgrywają istotną rolę w procesie upowszechniania wiedzy i nauki – udostępniają informacje, ułatwiają ich odnajdywanie i umożliwiają zastosowanie wyników badań naukowych w rozwiązywaniu problemów gospodarczych i społecznych. Budzą też w czytelniku świadomość jego własnych potrzeb, pomagają w odkrywaniu i krystalizowaniu własnych umiejętności, popularyzują naukę i budzą zainteresowania konkretnymi jej osiągnięciami. Czasopisma popularnonaukowe mają również znaczenie na polu interdyscyplinarnego komunikowania, przez co umożliwiają osiągnięcie postępu i integrację nauki. Są istotnym elementem dla funkcjonowania społecznego ruchu naukowego – przyczyniają się do postępu w naukowym poznawaniu i rozwoju osobowości, a przez publikacje prac naukowych dostępnych dla niespecjalistów aktywizują komunikowanie wyników badań¹. W krajobraz wydawniczy południowo-wschodniego Podlasia wpisały się dwa periodyki o charakterze popularnonaukowym². Pierwszy z nich to „Podlaski Kwartalnik Kulturalny”, drugi zaś to znacznie młodsze „Nadbużańskie Sławatycze”.

Załączkiem „Podlaskiego Kwartalnika Kulturalnego” był jeden numer „Informatora Kulturalnego”, który ukazał się w maju 1980 roku i pięć numerów stanowiących jego kontynuację, wydanych w roku następnym pod nieco zmodyfikowanym tytułem („Informator Województwa Białkopodlaskiego”). „Informator” był

¹ W. Kolasa, *Współczesne czasopisma popularnonaukowe: studium analityczne na przykładzie „Wiedzy i Życia” oraz „Świata Nauki”*, „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 1998, t. 1, z. 1–2, s. 148–149.

² Być może w 2004 roku ukazał się pierwszy tom trzeciego pisma – „Rocznika Parczewskiego”, jednak nie figuruje on w katalogu Biblioteki Narodowej, a Biblioteka Uniwersytetu Mikołaja Kopernika wciąż oczekuje na należny jej egzemplarz obowiązkowy tego pisma. Z tych względów autorce nie udało się do niego dotrzeć, ani potwierdzić jego istnienia, dlatego więc nie został objęty niniejszym artykułem.

organem Wydziału Kultury i Sztuki Urzędu Wojewódzkiego w Białej Podlaskiej, a ukazał się drukiem za sprawą Pracowni Poligraficznej Wojewódzkiego Domu Kultury w Białej Podlaskiej. W historię tych zeszytów wpisały się takie osoby, jak Edward Skubisz, Halina Nowak, Bożena Nowicka, Celestyn Wrębiak i Stanisław Mazur. Zeszyty jednak nie miały charakteru popularnonaukowego, a jedynie informacyjno-instruktażowy. Latem 1981 roku „Informator” został zawieszony. Jego wydawanie wznowiono dopiero w 1987 roku i tym razem ukazał się pod tytułem „Bialskopodlaski Biuletyn Kulturalny”. Nowy tytuł utrzymał się do końca 1988 roku, w tym też czasie obok wartościowych publikacji popularnonaukowych i informacji o imprezach kulturalnych, w periodyku pojawiły się artykuły o historii, architekturze, oświacie, ekologii i sporcie Podlasia. Od tego numeru następował wyraźny rozwój pisma, zakupiono komputery z oprogramowaniem edytorskim, periodyk prezentował coraz wyższy poziom³. Numer pierwszy z 1989 roku ukazał się już jako „Podlaski Kwartalnik Kulturalny”.

Inicjatorką i pomysłodawcą wznowionego w 1987 roku „Bialskopodlaskiego Biuletynu Kulturalnego” była Danuta Bołtowicz – dyrektor Wojewódzkiego Domu Kultury w Białej Podlaskiej. Funkcję sekretarza redakcji powierzono Elżbiecie Kowieskiej, korektę Anastazji Wrębiak, opracowanie graficzne Mieczysławowi Skalimowskiemu⁴. Nadto w tym okresie przez redakcję przewinęły się takie osoby, jak: Halina Dziamska – związana z bialskim Klubem Kultury; Aranuta Radzikowska – pracownik bialskiego muzeum⁵ i Stefan Wrzosek – absolwent Uniwersytetu Jagiellońskiego, adiunkt w Instytucie Historii PAN w Warszawie⁶. Istniało również grono osób współpracujących z biuletynem; byli to: Elżbieta Kuc, Alicja Mironiuk, T. Żaczek, Szczepan Kalinowski, Antoni Jodłowski i Jerzy Sroka.

Od 1987 do 1991 roku funkcję redaktora naczelnego pełnił Wiesław Gromadzki – poeta i publicysta z Białej Podlaskiej, prezes klubu literackiego „Maksyma”⁷. Redaktorem technicznym został Bolesław Ługowski. W 1987 roku D. Bołtowicz zrezygnowała z funkcji w WDK i objęła stanowisko sekretarza redakcji⁸, natomiast po odejściu z redakcji W. Gromadzkiego, wspólnie z Marią Pietruczuk odpowiadała za całość pisma. Przy opracowaniu numeru 1 i 3 z 1993 oraz 1 i 2 z 1994 roku pieczę nad opracowaniem redakcyjnym pełnił Zbigniew Danilkiewicz⁹ – doktor nauk przyrodniczych¹⁰. Jednorazowo (nr 4 z 1993 r.) opiekę redakcyjną sprawował Jan Gałęcki, absolwent filologii polskiej na KUL, ówczesny na-

³ P. Kon, *Prasowe ambicje*, „Słowo Podlasia” 1991, nr 5, s. 4.

⁴ M. Pietruczuk, *X lat „Podlaskiego Kwartalnika Kulturalnego”*, „Podlaski Kwartalnik Kulturalny” (dalej: PKK) 1997, nr 2, s. 4–5.

⁵ Tamże.

⁶ Wrzosek Stefan, *Noty o autorach*, „Rocznik Bialskopodlaski” 2002, t. 10, s. 336–337.

⁷ *Unici w poezji*, „Goniec Terespolski” 2002, nr 2 (59), s. 9.

⁸ M. Pietruczuk, *X lat...*, s. 7.

⁹ Informacja na podstawie stopki redakcyjnej.

¹⁰ Relacja G. Michałowskiego z dnia 14 kwietnia 2004 r. Notatki w posiadaniu autorki pracy.

uczyciel w Technikum Ekonomicznym w Białej Podlaskiej, założyciel szkolnego teatru „Żak”¹¹. Kolejna, tym razem bardziej trwała, zmiana na stanowisku redaktora naczelnego zaszła w 1995 roku. Wówczas funkcję tę objął Grzegorz Michałowski – absolwent Bibliotekoznawstwa i Informatyki UMCS w Lublinie oraz kierownik Działu Informatyki, Bibliografii i Wiedzy o Regionie Miejskiej Biblioteki Publicznej w Białej Podlaskiej¹². Obowiązki sekretarza redakcji powierzono absolwentce filologii polskiej na UMCS i instruktorce działu imprez WDK w Białej Podlaskiej – Marii Pietruczuk¹³. Po niemal dziesięciu latach Michałowski powiedział o tym wydarzeniu: „Zrobiłem siebie redaktorem naczelnym i znalazłem sobie sekretarza”¹⁴.

Zasługą powołanego w 1995 roku redaktora stało się przekształcenie „Kwartalnika” z drobnego biuletynu w znaczące w skali kraju wydawnictwo. Również dzięki jego staraniom publikowane w piśmie od 1997 roku treści odnotowywała „Bibliografia Zawartości Czasopism”. Redakcja periodyku stała się głównym koordynatorem współpracy z Obwodową Biblioteką w Brześciu, czego rezultatem było spopularyzowanie tematyki białoruskiej w piśmie. Nawiązano i utrzymywano liczne kontakty z osobami z różnych stron kraju i z zagranicy¹⁵. Za sprawą Michałowskiego z pismem współpracowały takie osoby, jak Henryk Kozak, Roman Łysakowski, Władimir Suchopar i Marta Teodorco-Lefevre z Francji¹⁶. Ostatnio wymieniona w jednym ze swoich listów w następujący sposób oddała charakter zabiegów naczelnego:

Pamiętam, kiedy sześć lat temu szukał Pan nowych „pismaków”, by włączyć ich do współpracy. Takim właśnie sposobem zostałam „zwerbowana” do współpracy z „Podlaskim Kwartalnikiem Kulturalnym”¹⁷.

W skład zespołu redakcyjnego „Podlaskiego Kwartalnika Kulturalnego” poza Michałowskim wchodził: specjalista w zakresie historii nowożytnej, ustroju państwa i prawa, historii sportu i historii Podlasia oraz pomysłodawca i redaktor „Białkopodlaskiego biograficznego słownika sportowego” i autor serii zeszytów *Dawne miasta i miasteczka południowego Podlasia* Tomasz Demidowicz; wykładowca nauk filozoficznych w Wyższym Seminarium Zakonu Kapucynów w Łomży i w Instytucie Historycznym Zakonu Kapucynów w Rzymie prof. OFM Cap.

¹¹ S. Szymani, *Czy to przypadek*, PKK 1993, nr 4, s. 47–48.

¹² Relacja Grzegorza Michałowskiego ...

¹³ Relacja Marii Pietruczuk z dnia 14 kwietnia 2004 r. Notatki w posiadaniu autorki pracy.

¹⁴ Relacja G. Michałowskiego...

¹⁵ Tamże.

¹⁶ „Doceniamy walory regionalizmu”, z Grzegorzem Michałowskim rozmawiał TOM, „Słowo Podlasia” 2001, nr 5, dod. Białczanin nr 1, s. 2.

¹⁷ Miejska Biblioteka Publiczna w Białej Podlaskiej (dalej: MBP w BP), korespondencja bieżąca z lat 2003–2004, list od Marty Teodorco-Lefevre do Grzegorza Michałowskiego z dnia 30 stycznia 2004 r.

Jerzy M. Cygan¹⁸; a także nauczyciel, poeta, prozaik, publicysta i animator kultury Ryszard Kornacki¹⁹. Nadto w historię zespołu redakcyjnego pisma wpisały się następujące osoby: Grażyna Lewczuk – pracownik Muzeum Okręgowego Południowego Podlasia w Białej Podlaskiej²⁰; Roman Pieńkowski – artysta plastyk, rysownik i malarz, absolwent Instytutu Wychowania Artystycznego UMCS²¹; Janusz Szostakiewicz – Wojewódzki Konserwator Przyrody, prof. UMCS²² i Janusz Maraśkiewicz – kierownik Działu Państwowej Służby Ochrony Zabytków, wcześniej Wojewódzki Konserwator Zabytków (z zespołu odszedł w 1999 r.)²³.

Jak Michałowski widział swoją pracę, najpełniej odzwierciedla fragment jego listu do Heleny Kivako:

Bardzo dużo czasu poświęcam na redagowanie kwartalnika, gdyż zajmuję się adiustacją tekstów, doбором materiału ilustracyjnego oraz projektowaniem układu graficznego [...] do tego dochodzą starania o dotacje finansowe, pisanie wniosków, uzasadnień, sprawozdań i rozliczeń, podtrzymywanie korespondencji ze współpracownikami oraz promocje wydawnictwa w środkach masowego przekazu. Istny kołowrót, zwłaszcza, że jest to praca dodatkowa, pozazawodowa²⁴.

Innym razem stwierdził:

Muszę pracować wieczorami i nocami, aby na czas przygotować materiały do kwartalnika, a również odpowiadać na coraz liczniejszą korespondencję. Pracuję w Dziale Wiedzy o Regionie MBP, dzięki czemu docierają do mnie informacje o podejmowanych przez studentów pracach magisterskich o tematyce regionalnej, których skróty mogę później przenosić na łamy kwartalnika²⁵.

Redaktor naczelny dbał także o finanse pisma, „walczył” o potrzebne na ten cel dotacje. Napisał o tym m. in.:

...byłem kilka dni temu u prezydenta Białej Podlaskiej, a także u starosty bialskiego. Chodziłem na tzw. żebry. Zachwyceni są kwartalnikiem, jednak pieniędzy dadzą tyle co w roku poprzednim. Starałem się więcej, aby podnieść jakość kwartalnika oraz zwiększyć jego objętość. Ni cholery... więcej nie dadzą! Być może wyszłoby

¹⁸ Cygan Jerzy, *Noty o autorach*, „Rocznik Białkopodlaski” 1999, t. 7, s. 294; Relacja J. Cygana z dnia 20 kwietnia 2004 r. Notatki w posiadaniu autorki pracy.

¹⁹ R. Kornacki, *Międzyrzec w życiorysy wpisany*, Międzyrzec Podlaski 2003, s. 121–122.

²⁰ MBP w BP, *Korespondencja...*, list od Marty Teodorko-Lefevre do Grzegorza Michałowskiego z dnia 30 stycznia 2004 r.

²¹ M. Teodorko-Lefevre, *Roman Pieńkowski*, PKK 2000, nr 3, s. 53–59.

²² Relacja G. Michałowskiego...

²³ Tamże.

²⁴ MBP w BP, *Korespondencja...*, list od Grzegorza Michałowskiego do Heleny Kivako z dnia 6 stycznia 2004 r.

²⁵ MBP w BP, *Korespondencja...*, list od Grzegorza Michałowskiego do Romana Łysakowskiego z dnia 12 listopada 2004 r.

coś z tego, gdybym zaszantażował rezygnacją z funkcji redaktora naczelnego. Jest to jednak trochę ryzykowne posunięcie i traktuję je jako ostateczność. W każdym razie starosta obiecał podrzucić jakiś swój tekst do kwartalnika (dzięki temu „przywiałalibyśmy” go do naszego pisma), a prezydent oświadczył, „że nie pozwoli nam zginąć” (bo jego tatuś ceni sobie nasz kwartalnik). Robię wszystko, aby „Podlaski Kwartalnik Kulturalny” był coraz lepszy, gdyż właśnie to będzie największą gwarancją jego dalszego trwania²⁶.

Marta Teodorco-Lefevre o „głowie” periodyku napisała: „Jest Pan duszą i ciałem »Podlaskiego Kwartalnika Kulturalnego«”²⁷, zaś Helena Kivako porównała go do bohatera *Powieści Teatralnej* Michała Bułhakowa:

Ilja Ivanowicz Rudolfi miał wszystko – intelekt, spryt [...] erudycję. Nie miał tylko pieniędzy. Tymczasem edytorska namiętność sprawiła, że musiał wydawać miesięcznik literacki bez względu na wszystko²⁸.

Michałowski jest znakomitym znawcą wiedzy o regionie, co pozwala mu organizować liczne regionalne imprezy kulturalne, zwracają się też do niego osoby z różnych środowisk o pomoc w organizacji tego typu przedsięwzięć. W ten sposób w 1999 roku trafiła do niego Teresa Jarmoszewicz – pracownik Gminnej Biblioteki Publicznej w Sławatyczach z prośbą o pomoc w uczczeniu 500-lecia miasta Sławatycze. Redaktor zaproponował, aby w formie książkowej zaprezentować tradycje i uroki miasta. Pomysł ten szybko zaowocował publikacją *Sławatycze 1499–1999*, której współautorami byli Michałowski i Jarmoszewicz. Ponieważ książka cieszyła się dużym zainteresowaniem i poczytnością, postanowiono kontynuować pomysł. W ten sposób w 2000 roku ukazał się pierwszy tom drugiego popularnonaukowego pisma południowo-wschodniego Podlasia – „Nadbużańskich Sławatycz”. Jego redaktorem naczelnym i technicznym został Michałowski, Jarmoszewicz zaś objęła stanowisko sekretarza²⁹. Pojawienie się „Nadbużańskich Sławatycz” w dużej mierze było zasługą wójta gminy Sławatycze – Dariusza Trybuchowicza, który zgodził się finansować to przedsięwzięcie. Sukces periodyku Michałowski nazwał ewenementem w skali województwa lubelskiego, a nawet kraju³⁰. Oprócz Michałowskiego i Jarmoszewicz w skład zespołu redakcyjnego „Nadbużańskich Sławatycz” weszli: emerytowana nauczycielska Zofia Chomiczewska; nauczycielka, która wcześniej pełniła również obowiązki dyrektora szkoły – Antonina

²⁶ MBP w BP, Korespondencja..., list od Grzegorza Michałowskiego do Heleny Kivako z dnia 3 marca 2004 r.

²⁷ MBP w BP, Korespondencja..., list od Marty Teodorco-Lefevre do Grzegorza Michałowskiego z dnia 30 stycznia 2004 r.

²⁸ MBP w BP, Korespondencja..., list od Heleny Kivako do Grzegorza Michałowskiego (bez daty).

²⁹ Relacja G. Michałowskiego..., zob. też: T. Demidowicz, *Sławatycki periodyk popularnonaukowy*, PKK 2004, nr 4, s. 99–103.

³⁰ Relacja G. Michałowskiego...

Haponiuk; dyrektor Sławatyckiego Ośrodka Kultury – Bolesław Szulej; katechetka – Maria Wit i Barbara Trybuchowicz – na co dzień pracująca w Banku Spółdzielczym w Sławatyczach. Stroną graficzną pisma zajął się Adam Panek – pochodzący ze Sławatycz artysta plastyk, związany ze środowiskiem UMCS³¹.

Redakcja „Nadbużańskich Sławatycz. Pisma Stowarzyszenia Rozwoju Gminy Sławatycze” znajdowała się w Gminnej Bibliotece Publicznej. Pismo ukazywało się drukiem firmy „Calamus” w Białej Podlaskiej. Zamierzeniem redakcji było publikowanie artykułów wzbogacających wiedzę o przeszłości Ziemi Sławatyckiej, utrwalanie bieżących poczynąń tamtejszego społeczeństwa, pobudzanie lokalnego patriotyzmu, umacnianie działalności oświatowo-wychowawczej oraz dążność do promocji gminy Sławatycze i nadbużańskiego regionu. We wstępie redakcja zaprosiła mieszkańców Sławatycz i ich okolic do współpracy przy redagowaniu rocznika, namawiała do dzielenia się wspomnieniami z przeszłości i dokumentowania na łamach pisma „spuścizny kulturowej naszej małej ojczyzny”³².

O tym, jak skuteczne były starania i zabiegi o wysoki poziom pisma, świadczył fakt, że tuż po ukazaniu się pierwszego numeru, czasopismo zostało umieszczone w prowadzonym przez Fundację Stefana Batorego internetowym katalogu najwartościowszych pism Polski³³. Było to również zasługą Lubelskiego Urzędu Wojewódzkiego, który udzielił finansowego wsparcia³⁴.

Zasadniczym celem większości regionalnych i lokalnych pism jest przede wszystkim popularyzacja wiedzy o regionie i informowanie czytelników o bieżących wydarzeniach zachodzących w najbliższej okolicy. Na łamach obu pism publikowano wyniki badań nad przeszłością i teraźniejszością regionu. Przytaczane w nich treści dotyczyły niemal każdej dziedziny życia. Najważniejsze z nich to: historia; literatura i sztuka; kultura i obyczajowość; edukacja, szkolnictwo i ruch naukowy; ekologia, turystyka, zabytki; religia; zagadnienia społeczno-gospodarcze.

Nauki historyczne zajmowały naczelne miejsce wśród zagadnień poruszanych na łamach obydwu pism. W periodykach znaleźć można publikacje prezentujące wytwory i ślady działalności ludzkiej, pochodzące z epok rozpoznawanych za pomocą metod archeologicznych. Przykładem takich prac są artykuły Mieczysława Bieni, który napisał o znalezisku mieczy Wikingów³⁵ i reliktach wczesnosłowiańskiej osady w Łukowisku³⁶ oraz Celestyna Wrębiaka, który zrelacjonował wyniki badań etnografów przeprowadzonych na Pojezierzu Łęczyńsko-Włodawskim³⁷.

³¹ Tamże.

³² *Od redakcji*, „Nadbużańskie Sławatycze” (dalej: NS) 2000, nr 1, s. 3–4.

³³ *Od redakcji*, NS 2001, nr 2, s. 3.

³⁴ [*Od redakcji*], NS 2002, nr 3, s. 3.

³⁵ M. Bienia, *Znaleziska mieczy Wikingów na terenie województwa białkopodlaskiego*, PKK 1998, nr 1, s. 48–54.

³⁶ Tegoż, *Relikty wczesnosłowiańskiej osady w Łukowisku. Relacje archeologicznych badań wykopaliskowych*, PKK 2000, nr 2, s. 26–36.

³⁷ C. Wrębiak, *Ludowe narzędzia rybackie na Pojezierzu Łęczyńsko-Włodawskim*, PKK 1998, nr 2, s. 15–21.

O późniejszej historii Podlasia traktował artykuł Józefa Geresza, przybliżający fakty świadczące o obecności w tym regionie Jana III Sobieskiego³⁸. Do czasów Sobieskiego powrócił również Henryk Mierzwiński, zarysowując dzieje osadnictwa tatarskiego na Podlasiu³⁹, ten sam temat poruszyli Mirosław Knyszyński⁴⁰ i Artur Mućka⁴¹. Jak wynika z lektury periodyków, swoje spotkania z Podlasiem mieli również Tadeusz Kościuszko i Julian Ursyn Niemcewicz⁴². O wypadkach zachodzących w XVIII wieku i bohaterach tego okresu pisali także H. Mierzwiński i Jerzy M. Cygan⁴³. Kolejny okres historyczny, do którego wracano wielokrotnie, to czas zaborów i zrywów niepodległościowych. Omówiono m.in. działalność powstańczego oddziału Romualda Traugutta i Elizy Orzeszkowej⁴⁴, a także zwrócono uwagę na rosyjskie obiekty koszarowe w Białej Podlaskiej na przełomie XIX i XX wieku⁴⁵.

Szeroko zajmowano się wypadkami lat 1919–1920 – wielokrotnie pisano o działaniach i zmaganiach 34. pułku piechoty, który nierozzerwalnie został związany z historią Podlasia⁴⁶. Wojna polsko-bolszewicka była także tematem badań Jerzego Sroki⁴⁷ i Andrzeja Tłomackiego⁴⁸. Inne zagadnienia lat międzywojennych odzwierciedlane na łamach podlaskich pism to m.in. pierwsze dni wolności⁴⁹, dzieje garnizonu wojskowego w Białej Podlaskiej⁵⁰, struktura i polityka Narodowej Demokracji w powiecie białkopodlaskim⁵¹, samorząd gminy Zabłocie⁵²,

³⁸ J. Geresz, *Podlaskie koneksje Jana III Sobieskiego*, PKK 1999, nr 1, s. 10–18.

³⁹ H. Mierzwiński, *Osadnictwo tatarskie na Podlasiu za Jana III Sobieskiego*, PKK 1997, nr 2, s. 40–49.

⁴⁰ M. Knyszyński, *U źródeł tatarskiego osadnictwa*, BBK 1987, nr 2, s. 7–10.

⁴¹ A. Mućka, *Tatarskie osadnictwo w okolicach Białej Podlaskiej w XVII i XVIII w.*, PKK 2004, nr 4, s. 18–32.

⁴² I. Pawluczuk, *Niemcewicz i Kościuszko: wspólne losy*, PKK 1999, nr 2, s. 23–27.

⁴³ H. Mierzwiński, *Rola południowego Podlasia w okresie Sejmu Wielkiego i Konstytucji 3 Maja*, PKK 1991, nr 2–3, s. 29–39; J. M. Cygan, *Jacek Jezierski. Kasztelan lukowski, ekonomista i polityk XVIII wieku*, PKK 1999, nr 2, s. 15–22.

⁴⁴ A. Dubowski, W. Iliencko, *Poleskimi drogami Traugutta i Orzeszkowej*, PKK 1989, nr 2, s. 52–60.

⁴⁵ M. Kulik, *Rosyjskie obiekty koszarowe w Białej Podlaskiej na przełomie XIX i XX wieku*, PKK 2005, nr 2, s. 7–21.

⁴⁶ H. Mierzwiński, *Walki 34 pułku piechoty pod Jabłonną i Białą Podlaską*, PKK 1995, nr 3, s. 24–33.

⁴⁷ J. Sroka, *Na Podlasiu w sierpniu 1920 roku*, PKK 1991, nr 2–3, s. 39–54.

⁴⁸ A. Tłomacki, *Powiat bialski podczas wojny polsko-rosyjskiej 1920 roku*, PKK 1994, nr 4, s. 24–35.

⁴⁹ A. Szczepański, *Sławatycze 1918–1939: pierwsze dni wolności*, NS 2005, t. 6, s. 5–14.

⁵⁰ R. Łysakowski, *Z dziejów garnizonu wojskowego w Białej Podlaskiej (1918–1939)*, cz. 1, PKK 2000, nr 3, s. 40–52; cz. 2, PKK 2000, nr 4, s. 26–33; P. Borek, *Garnizon bialski w latach 1922–1939*, cz. 1, PKK 2003, nr 1, s. 5–23; cz. 2, PKK 2003, nr 2, s. 27–48.

⁵¹ W. Łocheński, *Narodowa Demokracja w powiecie białkopodlaskim w latach 1919–1939*, PKK 1997, nr 3, s. 24–41.

⁵² J. Szczur, *Samorząd gminy Zabłocie*, NS 2005, t. 6, s. 34–36.

aktywność komunistyczna w regionie białkopodlaskim⁵³, kulturalna działalność Ukraińców⁵⁴ oraz żydowska gmina wyznaniowa w Janowie Podlaskim⁵⁵.

Szczególnie dużo miejsca poświęcono II wojnie światowej. Jednym z obszerniejszych opracowań o tym charakterze była drukowana w odcinkach praca Antoniego Kutnika pt. *Miasto i powiat Biała Podlaska podczas II wojny*. W pracy tej autor naświetlił fakty z września 1939 roku, niemieckie naloty i tułaczkę mieszkańców. Przybliżył wkroczenie wojsk sowieckich, początki okupacji niemieckiej, ucisk Polaków i Żydów, działania podziemia, aresztowania, wybuch wojny niemiecko-sowieckiej, jenieckie obozy, akcje partyzantów, odwet Niemców i początki ustroju socjalistycznego⁵⁶. Dariusz Smolarek naświetlił postawy duchowieństwa katolickiego południowego Podlasia w okresie okupacji i po jej zakończeniu⁵⁷, Andrzej Szczepański natomiast scharakteryzował sytuację Sławatycz w tym czasie⁵⁸. Ponadto o starciach wojennych i ówczesnej sytuacji pisali Zdzisław Domański⁵⁹, Mieczysław Bieńkowski⁶⁰, W. i R. Szudejko⁶¹, Jan Kołb-Sielecki⁶², M. Bechta⁶³, Paweł Borek⁶⁴, Nina Chomienczuk⁶⁵, Leon Szabluk⁶⁶, Józef Czapski⁶⁷, R. Łysakowski⁶⁸, Mieczysław Korzeniewicz⁶⁹, Karol Skibiński⁷⁰ i Tadeusz Gryciuk⁷¹.

⁵³ D. Magier, *Aktywność komunistyczna w regionie białkopodlaskim w latach 1918–1939*, PKK 2005, nr 2, s. 22–31.

⁵⁴ R. Zubkowicz, *Działalność kulturalna Ukraińców w powiecie białskim i w konstantynowskim w latach 1922–1930*, PKK 2004, nr 1, s. 7–21.

⁵⁵ M. Skolimowski, *Żydowska gmina wyznaniowa w Janowie Podlaskim w latach 1918–1939 (organy zarządzające i finanse)*, PKK 2004, nr 3, s. 7–19.

⁵⁶ A. Kutnik, *Miasto i powiat Biała Podlaska podczas II wojny światowej*, cz. 1, PKK 1996, nr 2, s. 3–25; cz. 2, PKK 1996, nr 3, s. 3–11; cz. 3, PKK 1996, nr 4, s. 3–18; cz. 4, PKK 1997, nr 1, s. 18–30; cz. 5, PKK 1997, nr 2, s. 50–61; cz. 6, PKK 1997, nr 3, s. 57–72; cz. 7, PKK 1997, nr 4, s. 16–32; cz. 8, PKK 1998, nr 1, s. 76–82; cz. 9, PKK 1998, nr 2, s. 57–69.

⁵⁷ D. Smolarek, *Postawy duchowieństwa katolickiego południowego Podlasia w okresie okupacji oraz w latach powojennych (1944–1947)*, PKK 2004, nr 4, s. 7–17.

⁵⁸ A. Szczepański, *Sławatycze we wrześniu 1939 r.*, NS 2001, t. 2, s. 67–77.

⁵⁹ Z. Domański, *Bitwa partyzancka pod Jażwinami 26 lipca 1944 r.*, PKK 1993, nr 3, s. 24–27.

⁶⁰ M. Bieńkowski, *Janów Podlaski w latach okupacji 1939–1944*, PKK 1994, nr 3, s. 22–35.

⁶¹ W. Szudejko, R. Szudejko, *Podlascy rolnicy w wojnie niemiecko-radzieckiej*, PKK 1996, nr 1, s. 25–29.

⁶² J. Kołb-Sielecki, *Zatarte ślady tamtych dni*, PKK 1991, nr 1, s. 11–21.

⁶³ M. Bechta, *Europa nad Bugiem: 1944*, NS 2002, t. 3, s. 39–50.

⁶⁴ P. Borek, *Obóz jeńców włoskich w Białej Podlaskiej wrzesień 1943 – czerwiec 1944*, PKK 2004, nr 2, s. 7–18.

⁶⁵ N. Chomienczuk, *Pamiętam co z nami zrobili...*, PKK 2005, nr 1, s. 7–20.

⁶⁶ L. Szabluk, *Lata wojny w mojej pamięci*, PKK 2003, nr 4, s. 49–64.

⁶⁷ J. Czapski, *Czas niepokoju... zagrożenia... niepewności: wieś Tucznna w latach 1938–1941*, PKK 2003, nr 2, s. 56–66.

⁶⁸ R. Łysakowski, *Moje wspomnienia z lat okupacji*, PKK 2005, nr 1, s. 61–83.

⁶⁹ M. Korzeniewicz, *Z Polesia... do sowieckiego „raju” (wspomnienia z wojennej tułaczki)*, cz. 1, PKK 2004, nr 1, s. 58–73; cz. 2, PKK 2004, nr 2, s. 27–48.

⁷⁰ K. Skibiński, *„Chciałem wolnej Polski... takiej jaką znałem sprzed wojny” (wojenne losy Michała Melchera)*, NS 2003, t. 4, s. 80–97.

⁷¹ T. Gryciuk, *Moje wspomnienia z lat okupacji*, NS 2005, t. 6, s. 48–54.

Na kartach omawianych czasopism uwieczniono również sytuację z pierwszych lat po zakończeniu zmagania wojennych. Dariusz Smolarek poinformował o tworzeniu „władzy ludowej” na Południowym Podlasiu⁷², Mariusz Bechta naświetlił zbrodnię w Żukach, jaka miała miejsce w 1946 roku⁷³, Robert Ziętek przedstawił problematykę ukraińskiego podziemia nacjonalistycznego⁷⁴, a Robert Baranowski zwrócił uwagę na sytuację panującą w brzeskim więzieniu w 1949 roku⁷⁵. Na osobną uwagę zasługują opracowania omawiające historię poszczególnych miejscowości lub całego regionu w dłuższym bądź krótszym okresie. Przykładem takiej publikacji był Tomasz Demidowicz rys historyczny miast i miasteczek dawnego województwa białkopodlaskiego⁷⁶. Scharakteryzowano również poszczególne miejscowości, m.in. Łomazy, którym szczególnie dużo miejsca poświęcił Wacław Szudejko⁷⁷, Rossosz⁷⁸, Kodeń⁷⁹, Sobienie nad Wisłą⁸⁰, Janów Podlaski⁸¹, Miłków⁸², Sławatycze⁸³, Mokran⁸⁴, Kijowiec⁸⁵, Ortel Królewski i Ortel Książęcy⁸⁶,

⁷² D. Smolarek, *Tworzenie organów „władzy ludowej” na południowym Podlasiu (1944)*, PKK 2005, nr 4, s. 34–56.

⁷³ M. Bechta, *Zbrodnia w Żukach – 1946*, NS 2002, t. 4, s. 41–54.

⁷⁴ R. Ziętek, *Działania oddziałów partyzanckich Ukraińskiej Powstańczej Armii na południowym Podlasiu w latach 1945–1947*, PKK 2000, nr 3, s. 5–15.

⁷⁵ R. Baranowski, „*Miejsce spotkania nie mogło być inne...*”, PKK 1993, nr 2, s. 24–29.

⁷⁶ T. Demidowicz, *Dawne miasta i miasteczka dzisiejszego województwa białkopodlaskiego*, PKK 1991, nr 4, s. 3–11.

⁷⁷ W. Szudejko, *Gmina Łomazy u progu drugiej Rzeczypospolitej*, BBK 1988, nr 2, s. 12–16; *O łomazkich Żydach*, cz. 1, PKK 1991, nr 1, s. 5–10; cz. 2, PKK 1991, nr 2–3, s. 2–19; *Z historii ruchu Ludowego w gminie Łomazy*, PKK 2002, nr 1, s. 15–29.

⁷⁸ A. Borys, *Pamięci bohaterów Podlasia*, PKK 1993, nr 2, s. 35–38.

⁷⁹ A. Tłomacki, *Iwan Sapieha – założyciel miasta Kodnia*, PKK 1994, nr 1, s. 3–9; tegoż, *Paweł Sapieha – twórca Kodeńszczyzny*, PKK 1994, nr 2, s. 3–12; tegoż, *Jan Fryderyk Sapieha – Pan na Kodniu*, PKK 1994, nr 3, s. 38–54.

⁸⁰ J. M. Cygan, *Bohatera dziedziczka Grabowca i Sobieni: Zofia Maria Jezierska*, PKK 1993, nr 2, s. 39–44.

⁸¹ M. Bienia, *Janów Podlaski i okolice w starożytności i wczesnym średniowieczu*, PKK 1995, nr 2, s. 3–21.

⁸² A. Nosalski, *Królewska wieś Miłków*, PKK 1997, nr 2, s. 80–85; tegoż, *Wieś Miłków w okresie II Rzeczypospolitej*, PKK 2000, nr 1, s. 56–59.

⁸³ M. Bienia, *Pradzieje Sławatycz i okolic*, NS 2002, t. 1, s. 7–31; K. Gruszkowski, *Związek młodzieży wiejskiej w Sławatyczach*, NS 2002, t. 3, s. 51–54; J. Ignaciuk, *Wspomnienia o Sławatyczach*, NS 2005, t. 6, s. 66–69; Z. Żurek, *Moje Sławatycze – moje korzenie*, NS 2003, t. 4, s. 64–73; B. Olesiejuk, *Dzieje Sławatycz (do końca XVIII wieku)*, NS 2003, t. 4, s. 5–40; R. Szmydki, „*Tutaj wracam najchętniej*” (ze wspomnień misjonarza), NS 2003, t. 4, s. 64–73.

⁸⁴ A. Sacharuk, *Wspomnienia i refleksje Jana Litwiniuka z Mokran Starych na Podlasiu*, PKK 2000, nr 3, s. 27–39.

⁸⁵ T. Demidowicz, *Z historii Podlasia. O królewskiej wsi Kijowiec*, PKK 1992, nr 2, s. 45–51.

⁸⁶ H. Bielecka, B. Micewicz, *Zarys dziejów Ortele Królewskiego i Książęcego (do 1939 r.)*, PKK 2003, nr 3, s. 5–21.

Domaszew⁸⁷, Dubów⁸⁸, Cieleśnicę⁸⁹, Berezę Kartuską⁹⁰, Piszczac⁹¹, Małgorzacin⁹² i Zabłocie⁹³.

Wiele miejsca poświęcano sztuce i jej twórcom. Prezentowano sylwetki twórców literatury pochodzących z Podlasia, jak również z tym regionem związanych, czego przykładem było obszerne dwuczęściowe opracowanie W. Gromadzkiego pt. *Podlaskie ślady literatury*⁹⁴, czy też artykuł Aleksandra Ilijin, traktujący o Adamie Naruszewiczu i jego znaczeniu w historii literatury⁹⁵. Ryszard Kornacki naświetlił motyw muzyki w twórczości Marii Konopnickiej⁹⁶, Stefan Wrzosek nadmienił o „podlaskim śladzie” w biografii Stanisława Wyspiańskiego⁹⁷, Helena Kivako dokonała analizy twórczości Marii Rodziewiczówny⁹⁸, a Jan Gałęcki zapoznał z poezją Franciszka Tadeusza Krasuskiego⁹⁹. Na temat twórczości kobiet w podlaskiej historii literatury traktowała praca W. Gromadzkiego pt. *Podlaskie ślady literatury. W kobiecym kręgu*¹⁰⁰. Piotr Gursztyn natomiast zaprezentował wątek Podlasia i Chełmszczyzny w publicystyce Leona Wasilewskiego¹⁰¹. Ponadto pisano o poecie, autorze polemik, artykułów i wypowiedzi krytycznych Mieczysławie Puliku¹⁰², krakowskim pisarzu i publicyście – Stanisławie Podlaskim¹⁰³, publicyście, poecie i krytyku literackim Henryku Makarskim¹⁰⁴, poecie i działaczu społeczno-politycznym Kajetanie Sawczuku¹⁰⁵. Pojawiały się też wywiady

⁸⁷ N. Gonczarow, *Zarys dziejów Domaszewa*, NS 2001, t. 2, s. 51–59.

⁸⁸ T. Demidowicz, *Dubów – zarys dziejów wsi*, PKK 1994, nr 3, s. 3–21.

⁸⁹ J. Rębisz, *Znałem niezwykłego człowieka...*, PKK 1999, nr 1, s. 31–41.

⁹⁰ N. Sienkiewicz, *Tragiczne dzieje Kartuzji bereskiej*, PKK 1999, nr 3–4, s. 10–19.

⁹¹ W. Kardasz, *Piszczac moich lat dziecińczych*, PKK 2005, nr 1, s. 119–134.

⁹² K. Perucki, *Siedlisko: rzecz o Małgorzacinie*, NS 2004, t. 5, s. 42–48.

⁹³ A. Kolasa, *Z dziejów wsi Zabłocie (gm. Kodeń)*, NS 2005, t. 6, s. 15–34.

⁹⁴ W. Gromadzki, *Podlaskie ślady literatury*, cz. 1, PKK 1992, nr 1, s. 29–39; cz. 2, PKK 1992, nr 2, s. 18–29; zob. też: tegoż, *Kraszewski i Podlasie – wzajemna pamięć*, PKK 2003, nr 1, s. 67–74.

⁹⁵ A. Ilijin, *Nasz Naruszewicz*, PKK 2002, nr 1, s. 83–87.

⁹⁶ R. Kornacki, *Muzyka w twórczości literackiej Marii Konopnickiej*, BBK 1987, nr 3, s. 8–9.

⁹⁷ S. Wrzosek, *Wyspiański i Podlasie*, PKK 1993, nr 2, s. 6–8.

⁹⁸ H. Kivako, *Swoistość gatunkowa i osobliwość artystyczna obrazów „Z głuszy” Marii Rodziewiczówny*, PKK 1998, nr 2, s. 5–14.

⁹⁹ J. Gałęcki, *Tęsknota za estetycznym ładem w poezji Franciszka T. Krasuskiego*, PKK 1998, nr 2, s. 22–28.

¹⁰⁰ W. Gromadzki, *Podlaskie ślady literatury. W kobiecym kręgu*, PKK 1999, nr 3–4, s. 20–32.

¹⁰¹ P. Gursztyn, *Na wschodnich kresach Królestwa Polskiego. Podlasie i Chełmszczyzna w publicystyce Leona Wasilewskiego*, PKK 1998, nr 1, s. 21–29.

¹⁰² R. Kornacki, *Przyjacielskie wspominki*, PKK 1997, nr 1, s. 60–64.

¹⁰³ E. Gałęcka, „O Boże! Mierz moje siły na Twoje zamiary”, PKK 2001, nr 2, s. 76–78.

¹⁰⁴ H. J. Kozak, *Pożegnanie poety*, PKK 2001, nr 1, s. 55–58; A. Koziolkiewicz, *W ziemi stwardniałej tonąc...*, PKK 2001, nr 3–4, s. 5–13.

¹⁰⁵ G. Michałowski, *Kajetan Sawczuk 1892–1917*, BBK 1987, nr 2, s. 5–6; H. Mierzwiński, *Kajetan Sawczuk, podlaski poeta i działacz niepodległościowy*, PKK 1992, nr 2, s. 30–43.

z przedstawicielami środowiska literackiego, m.in. z Ernestem Bryllem¹⁰⁶ i Heleną Romaszewską¹⁰⁷.

Podobne rozmowy przeprowadzono z artystami plastykami, o swojej sztuce opowiedzieli Marek Rypina¹⁰⁸ oraz Artur Kulik¹⁰⁹. Karty podlaskich periodyków umożliwiały również zapoznanie z twórczością takich osób, jak: Kazimierz Nekanda-Trepka¹¹⁰, Maciej Falkiewicz¹¹¹, Bazyli Albiczuk¹¹², Tadeusz Michał Szkodziński¹¹³, autor pomnika św. Michała Archanioła w Białej Podlaskiej Zbigniew Ulatowski¹¹⁴ i artyści miejscowości Dołhobrody¹¹⁵. Prezentowano również sylwetki aktorów teatralnych i filmowych, którzy w swoim życiu mieli styczność z ziemią podlaską. Należeli do nich Lidia Próchnicka¹¹⁶, Eugeniusz Fedorowicz¹¹⁷ i Mieczysław Kalenik¹¹⁸. Nie pominięto przedstawicieli świata muzyki, wymienić tu można Sławę Przybylską¹¹⁹, lidera zespołu Czerwone Gitary Jerzego Skrzypka¹²⁰, kierownika Kapeli Drewutnia – Piotra Ziółka¹²¹, kompozytora Karola Lipińskiego¹²² i grającego na ligawce instrumentalistę Antoniego Łempińskiego¹²³. Pisząc o ruchu kulturalnym, trudno nie wspomnieć o sztuce teatralnej. Pisma traktowały o tym zjawisku zarówno w ujęciu historycznym, jak i w odniesieniu do współczesności. O amatorskich teatrach Białej w latach międzywojennych pisał Jerzy Sroka¹²⁴, działalność nieprofesjonalnych teatrów w czasach mniej

¹⁰⁶ *Chichot historii, z poetą Ernestem Bryllem rozmawiał Istvan Grabowski*, PKK 2001, nr 3–4, s. 65–67.

¹⁰⁷ „*Moich wierszy jakoś nikt dotąd nikt nie napisał*”, rozmowa z poetką Heleną Romaszewską, PKK 1998, nr 4, s. 43–49.

¹⁰⁸ *Eksperymentowanie kolorem, rozmowa z artystą plastykiem Markiem Rypiną*, PKK 1989, nr 4, s. 23–26.

¹⁰⁹ „*Sztuka niczego nie powinna...*”, rozmowa z Arturem Kulikiem, BBK 1988, nr 1, s. 24–26.

¹¹⁰ Z. Jóźwik, *Kazimierz Nekanda-Trepka – dwie pasje życia*, PKK 1989, nr 2–3, s. 48–55.

¹¹¹ A. Jodłowski, *Podlasie w malarstwie Macieja Falkiewicza*, BBK 1987, nr 1, s. 26–27.

¹¹² A. Mironiuk, *O nienamalowanych obrazach Bazylego Albiczuka*, BBK 1988, nr 3, s. 26–27.

¹¹³ M. Szkodzińska-Sołoduszkiewicz, *Życie i twórczość rzeźbiarza ludowego Tadeusza Michała Szkodzińskiego*, NS 2004, t. 5, s. 56–63.

¹¹⁴ A. Jodłowski, *Zbigniewa Ulatowskiego dzieło życia: pomnik św. Michała Archanioła w Białej Podlaskiej*, PKK 2004, nr 2, s. 72–79.

¹¹⁵ M. Durska, *Dołhobrody – wieś artystów*, NS 2004, t. 5, s. 71–76.

¹¹⁶ J. Sroka, *Lidia Próchnicka – sławna Podlasianka*, PKK 1992, nr 3–4, s. 27–34.

¹¹⁷ Tenże, *Z podlaskiego zaścianka na sceny krakowskich teatrów*, PKK 1992, nr 3–4, s. 35–40.

¹¹⁸ R. Kornacki, *Mieczysław Kalenik: jubileusz 45-lecia pracy artystycznej*, PKK 2002, nr 1, s. 71–75.

¹¹⁹ K. Kornacka, *Moje spotkanie ze Sławą Przybylską*, BBK 1988, nr 4, s. 14–15.

¹²⁰ *Muzyka sprawia mi radość: z Jerzym Skrzypkiem, liderem zespołu Czerwone Gitary rozmawia Istvan Grabowski*, PKK 2004, nr 4, s. 83–86.

¹²¹ *Kapela Drewutnia. Z Piotrem Ziółkiem, kierownikiem zespołu rozmawia Istvan Grabowski*, PKK 2005, nr 2, s. 74–77.

¹²² T. Księżka-Falger, *Karol Lipiński – artysta i jego dzieło*, PKK 1989, nr 2–3, s. 55–57.

¹²³ A. Mironiuk, *Adwentowe granie Antoniego Łempińskiego*, BBK 1988, nr 4, s. 20–22.

¹²⁴ J. Sroka, *Na amatorskiej scenie Białej Podlaskiej (1919–1939)*, PKK 1991, nr 4, s. 18–25.

odległych prezentowali S. Wrzosek¹²⁵ i Dorota Pacewska¹²⁶, omówiono też poczynania szkolnych zespołów teatralnych na Podlasiu¹²⁷. Jan Gałęcki kilkakrotnie dzielił się swoimi doświadczeniami z pracy w szkolnym teatrze „Żak”¹²⁸, a Kunegunda Włostowska uzasadniła motywy zaangażowania uczniów w prace zespołu teatralnego¹²⁹. Zajmowano się też sztuką fotografii, o czym świadczą prace Henryka Kusia¹³⁰ i W. Gromadzkiego¹³¹. Ostatnio wymieniony utrwalił też swoim piórem literackie środowisko Białej¹³² i przedstawił ruch młodoliteracki¹³³. Środowisko literackie Brześcia opisał Władimir Suchopar¹³⁴, natomiast tradycje międzyrzeckich konkursów literackich nakreślił R. Kornacki¹³⁵. Oprócz tego na łamach „Kwartalnika” prezentowano zbiory Muzeum Południowego Podlasia¹³⁶ i przeprowadzono rozmowę z kierownikiem Archiwum Państwowego w Radzynie Podlaskim¹³⁷.

Dużo miejsca poświęcano kwestii obyczajowości i tradycji ludowych podlaskiego regionu. Tradycjami związanymi z Bożym Narodzeniem, Wielkanocą i wigilią św. Jana zajmowała się Alicja Mironiuk¹³⁸, podobne motywy były przedmiotem opracowań W. Szudejki¹³⁹. Zofia Chomiczewska naświetliła zwyczaj zegnania starego roku¹⁴⁰, Aniela Halczuk poinformowała o ulubionych niegdyś grach i za-

¹²⁵ S. Wrzosek, *Teatr Ziemi Podlaskiej*, BBK 1987, nr 1, s. 12–14.

¹²⁶ D. Pacewska, *Radzyńskie warsztaty teatralne*, PKK 1998, nr 4, s. 63–65.

¹²⁷ J. Sroka, *Z tradycji kulturalnych Podlasia. Amatorski teatr szkolny*, PKK 1991, nr 1, s. 22–30.

¹²⁸ Zob. np.: J. Gałęcki, *Z mojej praktyki teatralnej. Praca z uczniem-aktorem*, PKK 1993, nr 4, s. 34–39.

¹²⁹ K. Włostowska, *Motyw uczestnictwa uczniów w zespole teatralnym*, PKK 1993, nr 4, s. 44–46.

¹³⁰ H. Kuś, *Fotografia – podkasana muza XX wieku*, PKK 1989, nr 2–3, s. 3–8.

¹³¹ W. Gromadzki, *Dzisiejsze oblicza polskiej fotografii*, PKK 1989, nr 4, s. 30–31.

¹³² Tegoż, *Okruchy serca i rozumu*, PKK 1998, nr 1, s. 40–47.

¹³³ Tegoż, *Podlasie literackie*, PKK 1989, nr 4, s. 40–42.

¹³⁴ W. Suchopar, *Literacki Brześć*, PKK 2000, nr 3, s. 60–63.

¹³⁵ R. Kornacki, *Międzyrzeckie konkursy literackie mają swoją tradycję*, PKK 2003, nr 3, s. 73–85.

¹³⁶ M. Nikolska, *Oryginał... kopia... replika? Obraz Jana Chrzyciciela Lampiego w zbiorach Muzeum Południowego Podlasia w Białej Podlaskiej*, PKK 2003, nr 2, s. 20–26; tejże, *Konie i pejzaże. Kolekcja malarstwa plenerowego w zbiorach Muzeum Południowego Podlasia w Białej Podlaskiej*, PKK 2005, nr 3, s. 59–67.

¹³⁷ *Na straży prawdy: z dr. Mariuszem Magierem, kierownikiem Archiwum Państwowego w Radzynie Podlaskim rozmawia Dariusz Bechta*, PKK 2003, nr 2, s. 72–76.

¹³⁸ A. Mironiuk, *O pisankach wielkanocnych*, PKK 1989, nr 1, s. 14–17; też, *Dawne zwyczaje świąteczne*, BBK 1987, nr 3, s. 17; też, *Dzień w którym słońce tańczy*, PKK 1989, nr 2–3, s. 42–44

¹³⁹ W. Szudejko, *Wielki Post i Święta Wielkanocne*, PKK 1989, nr 1, s. 27–30, tegoż, *Boże Ciało, dożynki, andrzejki i inne wróżby i wierzenia*, PKK 1989, nr 2–3, s. 45–48; R. Szudejko, W. Szudejko, *O zwyczajach i obrzędach weselnych na wsi*, PKK 1993, nr 2, s. 12–23.

¹⁴⁰ Z. Chomiczewska, *„Brodacze – przebierańcy”*, NS 2000, t. 1, s. 58–60.

bawach dzieci¹⁴¹, Grażyna Panasiewicz przytoczyła historię i zasługi Koła Gospodyń Wiejskich w Jabłecznej¹⁴², a W. Szudejko poruszył temat dawnej gwary mieszkańców Łomaz i okolic¹⁴³.

Łamy „Kwartalnika” utrwaliły także stare legendy i podania o Białej¹⁴⁴ i całym regionie Podlasia¹⁴⁵. G. Michałowski podkreślił znaczenie literatury pamiętnikarskiej¹⁴⁶, natomiast o znaczeniu ruchu regionalnego i potrzebie kultywowania regionalnych tradycji traktowały prace Jerzego Damrosza¹⁴⁷ i Anatola J. Omelaniuka¹⁴⁸. Redaktorzy dawali też możliwości debiutu młodym przedstawicielom świata literackiego. Niemal w każdym numerze „Kwartalnika” i „Nadbużańskich Sławatycz” znaleźć można próbki twórczości początkujących literatów¹⁴⁹. W obu pismach, na ich ostatnich stronach, podawano kronikę regionalnych wydarzeń kulturalnych¹⁵⁰.

Na łamach omawianych czasopism bardzo często poruszano tematy związane z oświatą, szkolnictwem i ruchem naukowym. Przytaczano historię poszczególnych szkół, ukazywano sytuację szkolnictwa w poszczególnych momentach historycznych, szkicowano sylwetki osób zasłużonych na tym polu. Wiele miejsca poświęcano nauczaniu oraz organizacjom i instytucjom naukowym. Przeanalizowano bialskie tradycje oświatowe¹⁵¹, scharakteryzowano działalność szkół powszechnych Janowa Podlaskiego w okresie międzywojennym¹⁵², naświetlono kwestię tajnego nauczania w gminie Łomazy¹⁵³, zwrócono uwagę na kulturalną działalność szkół bialskich w pierwszych latach powojennych¹⁵⁴, a także przedstawiano dzieje szkół podstawowych w Platerowie¹⁵⁵,

¹⁴¹ A. Halczuk, *Dawne gry i zabawy dziecięce w okolicach Dołholiski na Podlasiu*, PKK 2001, nr 2, s. 25–40.

¹⁴² G. Panasiewicz, *40-lecie Koła Gospodyń Wiejskich w Jabłecznej*, NS 2003, t. 4, s. 105–109.

¹⁴³ W. Szudejko, *Gwara dawnych mieszkańców Łomaz i okolic*, PKK 2004, nr 3, s. 72–80.

¹⁴⁴ *Legenda o Białej na Podlasiu*, PKK 1999, nr 3–4, s. 54–59.

¹⁴⁵ M. Kastarska-Segrescou, „*Legendy i podania Podlasia*”, PKK 2000, nr 4, s. 48–56.

¹⁴⁶ G. Michałowski, *Dla pamięci*, BBK 1987, nr 1, s. 23–25.

¹⁴⁷ J. Damrosz, *Regionalizm u progu XXI wieku*, PKK 1994, nr 2, s. 31–44.

¹⁴⁸ A. J. Omelaniuk, „*Abyście strzegli swej tożsamości*”, PKK 2002, nr 1, s. 5–14; tegoż, *Ruch stowarzyszeń regionalnych a współczesność*, PKK 2004, nr 3, s. 61–65.

¹⁴⁹ Zob. np.: W. Pawelec, *Wiersze*, NS 2002, t. 3, s. 55–66.

¹⁵⁰ Zob. np.: M. Jędrak, *Z wydarzeń kulturalnych*, PKK 1996, nr 1, s. 89–92; T. Jarmoszewicz, *Sławatycka kronika*, NS 2002, t. 3, s. 105–106.

¹⁵¹ D. Sikora, *Od korzeni do współczesności. Z bialskich tradycji oświatowych*, PKK 2005, nr 3, s. 27–39.

¹⁵² A. Michej, *Szkoły powszechne Janowa Podlaskiego w latach 1939–1944*, PKK 1995, nr 2, s. 57–66.

¹⁵³ W. Szudejko, *O tajnym nauczaniu w gminie Łomazy*, PKK 2003, nr 3, s. 34–38.

¹⁵⁴ R. Łysakowski, *Kulturalna działalność szkół bialskich w latach 1944–1948*, PKK 2003, nr 4, s. 65–72.

¹⁵⁵ D. Kasun, *Szkoła Podstawowa w Platerowie w latach 1924–1994*, PKK 1995, nr 4, s. 29–43; tegoż, *Szkoła Podstawowa w Platerowie (1924–1996). Rodzice i nauczyciele*, PKK 1998, nr 1, s. 30–39.

Lisznej¹⁵⁶, Kobylanach¹⁵⁷ i Kornicy¹⁵⁸ oraz szkół średnich – w Łosicach¹⁵⁹ i w Białej Podlaskiej¹⁶⁰.

W kwartalniku zwracano uwagę na motyw edukacji regionalnej w białskich szkołach¹⁶¹, świadomość ekologiczną uczniów szkoły podstawowej i gimnazjalnej¹⁶², a także na ekologiczne orientacje w nauczaniu biologii na Białorusi¹⁶³. Stefan Wrzosek poruszył sprawę edukacji teatralnej szkół podstawowych¹⁶⁴, a Anna Kossowska przytoczyła historię olimpiad filozoficznych na Podlasiu¹⁶⁵. Sylwetki nauczycieli i działaczy kulturalno-oświatowych wspominali na łamach „Podlaskiego Kwartalnika Kulturalnego” J. Huczko¹⁶⁶ i W. Gromadzki¹⁶⁷ natomiast na łamach „Nadbużańskich Sławatycz” zadania tego się podjął Krzysztof Gruszkowski¹⁶⁸. Motyw etyki zawodowej pracowników szkoły i wychowania omówił Jerzy M. Cygan¹⁶⁹, a H. Mierzwiński przedstawił dzieje i zasługi Związku Nauczycielstwa Polskiego¹⁷⁰. W „Podlaskim Kwartalniku Kulturalnym” zaprezentowano sylwetkę białczanina – prof. Ludwika Maciąga¹⁷¹, chemika i współtwórcy polskiego słownictwa chemicznego Seweryna J. Zdzitkowskiego¹⁷² i prekursora postępu rolniczego i ogrodniczego Tadeusza Smarzewskiego¹⁷³. O aktach interes-

¹⁵⁶ H. Petelska, *Szkoła Podstawowa w Lisznej (zarys dziejów)*, NS 2003, t. 4, s. 74–79.

¹⁵⁷ F. Zańko, *Z dziejów szkoły we wsi Kobylany*, PKK 1996, nr 3, s. 40–44.

¹⁵⁸ Tegoż, *Z dziejów szkoły we wsi Kornica*, PKK 1995, nr 1, s. 42–54.

¹⁵⁹ R. Chojecki, *Liceum Ogólnokształcące w Łosicach (1944–2000)*, PKK 2001, nr 3–4, s. 23–34.

¹⁶⁰ J. Maraškiewicz, *Gimnazjum i Liceum im. Józefa I. Kraszewskiego w Białej Podlaskiej w początkowym okresie Polski Ludowej*, BBK 1988, nr 3, s. 3–13.

¹⁶¹ G. Michałowski, *Poznanie „małej ojczyzny”*, PKK 2000, nr 2, s. 60–67; B. Boczukowa, *Edukacja regionalna na Podlasiu*, PKK 2001, nr 2, s. 18–24.

¹⁶² M. Ferens, *Świadomość ekologiczna uczniów szkoły podstawowej i gimnazjum w Terespolu*, PKK 2004, nr 1, s. 22–31.

¹⁶³ A. Burdin, M. Dobrynin, I. Burdina, *Ekologiczna orientacja w nauczaniu biologii na Białorusi*, PKK 1994, nr 1, s. 39–45.

¹⁶⁴ S. Wrzosek, *Jaka jesteś edukacja teatralna – piękna czy taka sobie?*, BBK 1987, nr 3, s. 29–32.

¹⁶⁵ A. Kossowska, *Historia olimpiad filozoficznych na Podlasiu*, PKK 1992, nr 3–4, s. 54–56.

¹⁶⁶ Zob. np.: J. Huczko, *Janina Niedźwiecka – dyrektor gimnazjum w Białej i Grodnie w latach 1919–1992*, PKK 1996, nr 1, s. 51–57.

¹⁶⁷ W. Gromadzki, *Apolinary Nosalski: pedagog, literat, regionalista*, PKK 2005, nr 3, s. 79–84.

¹⁶⁸ K. Gruszkowski, *Z tej ziemi...: nieznanne losy Walentyny Trojanowskiej-Horoszkiewicz*, NS 2005, t. 6, s. 44–47.

¹⁶⁹ J. M. Cygan, *Etyka zawodowa nauczyciela i wychowawcy*, PKK 1996, nr 4, s. 19–25.

¹⁷⁰ H. Mierzwiński, *90 lat w służbie narodu i państwa*, PKK 1996, nr 3, s. 45–51.

¹⁷¹ M. Teodorco-Lefevre, *„Zapomniany” białczanin: prof. Ludwik Maciąg*, PKK 2005, nr 3, s. 46–58.

¹⁷² T. Demidowicz, *Seweryn Józef Zdzitkowski (1802–1879). Zapomniany pionier chemii rolniczej*, PKK 1998, nr 3, s. 17–25.

¹⁷³ K. Semeniuk, *Hortensje na Zmartwychwstanie. Wspomnienie o Tadeuszu Smarzewskim*, PKK 1996, nr 1, s. 58–62.

polskich w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie napisał Mirosław Jeziorski¹⁷⁴. Wielokrotnie pisano o wkładzie bibliotek w rozwój nauki. G. Michałowski uwypuklił znaczenie biblioteki w świecie informacji¹⁷⁵ oraz przedstawił dzieje i zasługi na tym polu Książnicy Bialskiej¹⁷⁶. Nadto scharakteryzowano strukturę Działu Wiedzy o Regionie Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Białej Podlaskiej¹⁷⁷, naświetlono współpracę bibliotek publicznych w Białej i w Brześciu¹⁷⁸, przybliżono problemy bialskich bibliotek w okresie transformacji¹⁷⁹, naświetlono dzieje Gminnej Biblioteki Publicznej w Sławatyczach¹⁸⁰. Zobrazowano profil biblioteki obwodowej im. A. M. Gorkiego w Brześciu¹⁸¹, a nawet historię Biblioteki Akademickiej Bialskiej Kolonii Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie¹⁸².

Na łamach czasopism południowo-wschodniego Podlasia prezentowane były także badania nad ukształtowaniem powierzchni, bogactwem fauny i flory oraz turystycznymi warunkami regionu. Wiele miejsca poświęcano badaniom nad stanem wód powierzchniowych i podziemnych, dokonano jakościowej oceny rzek¹⁸³, omówiono hydrogeologię Nadbużańskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu¹⁸⁴ i naświetlono wykorzystanie i ochronę zasobów wodnych dorzecza Bugu na terytorium Republiki Białoruskiej¹⁸⁵. Poza tym scharakteryzowano ichtiofaunę dorzecza Bugu¹⁸⁶, przedstawiono zasoby leśne, kładąc szczególny nacisk na lasy regionu parczewskiego¹⁸⁷ i przeanalizowano chronione gatunki roślin w rezerwatach przyrody okolic Białej Podlaskiej¹⁸⁸. Zamieszczono prace na temat struktury przestrzennej,

¹⁷⁴ M. Jeziorski, *Akta dotyczące miasta Terespolu w zasobie Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie*, PKK 1999, nr 2, s. 71–77.

¹⁷⁵ G. Michałowski, *Biblioteki w świecie informacji*, BBK 1988, nr 2, s. 8–12.

¹⁷⁶ Tegoż, *Książnica Bialska 1938–1988*, BBK 1988, nr 2, s. 8–12.

¹⁷⁷ M. Kwaśniewska, *Dział Wiedzy o Regionie Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Białej Podlaskiej*, PKK 1998, nr 3, s. 5–16.

¹⁷⁸ J. Kubicka, *Współpraca bibliotek publicznych Białej Podlaskiej i Brześcia 1989–1995*, PKK 1995, nr 4, s. 51–60.

¹⁷⁹ M. Kowalczyk, *Biblioteki Podlasia w okresie transformacji*, PKK 2002, nr 2, s. 28–37.

¹⁸⁰ T. Jarmoszewicz, *Zarys dziejów Gminnej Biblioteki Publicznej w Sławatyczach*, NS 2004, t. 5, s. 30–41.

¹⁸¹ W. Suchopar, *Z Białorusi. Biblioteka w Brześciu a polska kultura*, PKK 1992, nr 1, s. 41–45.

¹⁸² M. Nekanda-Trepka, *Historia Biblioteki Akademii Bialskiej Kolonii Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie*, PKK 1989, nr 2–3, s. 29–32.

¹⁸³ E. Dec, *Ocena stanu czystości rzeki Bug w województwie bialskopodlaskim*, PKK 1993, nr 1, s. 46–50.

¹⁸⁴ J. Socha, *Hydrogeologia nadbużańskiego obszaru chronionego krajobrazu*, PKK 1993, nr 1, s. 51–59.

¹⁸⁵ N. Mieszczko, *Wykorzystanie i ochrona zasobów wodnych dorzecza Bugu na terytorium Republiki Białoruskiej*, PKK 1994, nr 1, s. 46–49.

¹⁸⁶ Z. Danilkiewicz, *Ichtyofauna dorzecza Bugu*, PKK 2003, nr 1, s. 30–48.

¹⁸⁷ Tegoż, *Parczewskie lasy*, cz. 1, PKK 1992, nr 2, s. 7–17; cz. 2, PKK 1992, nr 3–4, s. 3–14.

¹⁸⁸ M. T. Ciosek, J. Sorokin, K. Patejuk, M. Juźwiak, *Chronione gatunki roślin w rezerwatach przyrody okolic Białej Podlaskiej*, PKK 2004, nr 2, s. 19–26.

gleb, stosunków klimatycznych i wodnych, właściwości gospodarczych oraz fauny i stosunków florystycznych poszczególnych rezerwatów – białoruskiego rezerwatu „Łukowo”¹⁸⁹, krajobrazowego rezerwatu „Kalinik”¹⁹⁰, Obszaru Chronionego Krajobrazu Annówka¹⁹¹ i odcinka graniczącego pomiędzy Polską a Białorusią doliny nadbużańskiej¹⁹². Publikowano materiały o urokach, walorach i obiektach zabytkowych poszczególnych miejscowości. Scharakteryzowano Neple nad Bugiem¹⁹³, miejscowości: Skoki – w których urodził się Julian U. Niemcewicz¹⁹⁴, Hołowczyce¹⁹⁵, Krzywówkę¹⁹⁶, Brześć¹⁹⁷ i Kobryń¹⁹⁸, a także omówiono walory geograficzno-przyrodnicze doliny Bugu w okolicach miejscowości Hanny¹⁹⁹.

Kolejną grupę tematyczną stanowiła religia. Na szczególną uwagę zasługuje wielość publikacji poświęconych męczeństwu unitów na Podlasiu. Na temat ten pisali m.in. W. Szudejko²⁰⁰ i Zofia Chomiczewska²⁰¹. Przedstawiano też stan literatury nt. problemu prześladowań unitów i jego miejsca w całokształcie stosunków, nie tylko religijnych, ale również socjokulturowych i politycznych²⁰². Jerzy M. Cygan uwypuklił dzieje i zasługi ośrodka kształcenia, budzenia świadomości religijnej i umacniania unitów u schyłku XIX wieku w Kolnie²⁰³. Nadto pisano o życiu i działalności zakonników w Niepokalanowie²⁰⁴, losach bialskich bazylianów²⁰⁵, duchownych parafii chitosławskiej²⁰⁶, najnowszej historii parafii neounic-

¹⁸⁹ N. W. Michalczyk, „Łukowo” – nowy rezerwat florystyczny w rejonie nadbużańskim (Białorus), PKK 1993, nr 1, s. 13–16.

¹⁹⁰ F. Święs, M. Wrzesień, *Projektowany rezerwat krajobrazowy „Kalinik”*, PKK 2000, nr 1, s. 17–32.

¹⁹¹ A. Łuczycka-Popiel, F. Święs, *Walory przyrodnicze Obszaru Chronionego Krajobrazu „Annówka”*, PKK 2001, nr 2, s. 5–17.

¹⁹² Sz. Kalinowski, *Walory krajoznawczo-turystyczne doliny nadbużańskiej*, PKK 1993, nr 1, s. 33–45.

¹⁹³ Z. Oziembło, *O Neplach nad Bugiem*, PKK 1996, nr 2, s. 137–150.

¹⁹⁴ G. Michałowski, *Skoki nad Bugiem*, PKK 1993, nr 2, s. 30–34.

¹⁹⁵ S. Kordaczuk, *Hołowczyce. Odkrywanie Ziemi Najbliższej*, PKK 1999, nr 3–4, s. 5–9.

¹⁹⁶ T. Zieniewicz, *W krajobrazie Krzywówki*, NS 2004, t. 5, s. 64–70.

¹⁹⁷ I. Ławrowska, *Zabytki Brześcia*, PKK 1992, nr 1, s. 46–51.

¹⁹⁸ W. Suchopar, *Ścieżkami Polesia: Kobryń i okolice*, PKK 2000, nr 1, s. 60–65.

¹⁹⁹ J. Klepacka, *Walory geograficzno-przyrodnicze doliny Bugu w okolicach Hanny*, NS 2003, t. 4, s. 55–63.

²⁰⁰ W. Szudejko, *Z historii Podlasia. Podlascy unicy*, PKK 1992, nr 1, s. 9–18; *Obrońcy wiary i polskości*, PKK 1996, nr 2, s. 36–44.

²⁰¹ Z. Chomiczewska, *Prześladowanie unitów w Sławatyczach*, NS 2000, t. 1, s. 32–36.

²⁰² S. Wrzosek, *Unicy w literaturze polskiej. Obecność – idee – formy*, PKK 1996, nr 4, s. 54–72.

²⁰³ M. J. Cygan, „*Jedyni unicy podlascy*”. *Kuźnica unicka w Kolnie 1845–1905*, PKK 1997, nr 1, s. 31–42.

²⁰⁴ J. Panasewicz, *Niepokalanów: miejsce gdzie zakonnicy modlą się i pracują*, NS 2003, nr 4, s. 93–100.

²⁰⁵ S. Jadczyk, *Historia bialskich bazylianów*, PKK 2004, nr 4, s. 71–76.

²⁰⁶ A. Ilijin, *Unicy i prawosławni duchowni parafii chitosławskiej*, PKK 2003, nr 1, s. 24–29.

kiej w Kostomłotach²⁰⁷, o losach klasztoru w Jabłecznej i jego patronie św. Onufrym²⁰⁸. Pojawiały się też materiały o cerkwiach prawosławnych w Brześciu²⁰⁹ i Łosicach²¹⁰ oraz parafii w Domaszewie na Białorusi²¹¹.

J. M. Cygan zajął się biblioteką klasztoru św. Franciszka w Białej Podlaskiej²¹². O bibliotece klasztornej oo. Paulinów w Leśnej Podlaskiej napisała Halina Bugajewska²¹³, Ryszard Nogaczewski natomiast przedstawił dzieje tamtejszej kapeli muzycznej²¹⁴. Poza tym Antoni Dydycz spisał historię kapucyńskiego klasztoru w Lubieszowie²¹⁵. O muzeum założonym i prowadzonym przez Zgromadzenie Oblatów Maryi Niepokalanej w Kodniu napisała Elżbieta Krzeska²¹⁶. Prace autorstwa W. Gromadzkiego²¹⁷, M. Nikolskiej²¹⁸, Elwiry Tłomackiej²¹⁹ i M. Teodorko-Lefevre²²⁰ dały obraz bogactwa kulturowego różnych wyznań religijnych. W piątym tomie „Nadbużańskich Sławatycz” szczególnie dużo miejsca poświęcono unickiej pielgrzymce do Rzymu, jaka miała miejsce w 1904 roku²²¹, w pierwszym numerze „Kwartalnika” z 2005 roku przypomniano o życiu i działalności ks. kanonika Józefa Zdzisława Starka²²², a w numerze czwartym z 2003 roku przybliżono sylwetkę współczesnego biskupa franciszkańskiego – Antoniego Pacyfika Dydycza²²³.

²⁰⁷ A. Tłomacki, *Parafia neounicka w Kostomłotach w latach 1918–1994*, PKK 1995, nr 4, s. 12–23.

²⁰⁸ M. Sławińska, „Oto tutaj Bóg przygotował im celę”, NS 2000, t. 1, s. 64–70.

²⁰⁹ R. Soszyński, *O dawnym Brześciu i cerkwi św. Mikołaja kilka uwag*, PKK 1994, nr 3, s. 3–8.

²¹⁰ T. Demidowicz, *Łosickie cerkwie*, PKK 1999, nr 1, s. 19–30.

²¹¹ B. Komorowska, *By świątynią... była świątynią*, NS 2002, t. 3, s. 79–82.

²¹² J. M. Cygan, *Losy biblioteki Klasztoru Reformatorów w Białej Podlaskiej*, PKK 2000, nr 2, s. 18–25.

²¹³ H. Bugajewska, *Biblioteka klasztoru OO. Paulinów w Leśnej Podlaskiej. Zarys dziejów do 1939 roku*, PKK 1997, nr 1, s. 3–17.

²¹⁴ R. Nogaczewski, *Przyklasztorna kapela muzyczna w Leśnej Podlaskiej*, PKK 1995, nr 3, s. 44–48.

²¹⁵ A. Dydycz, *Z dziejów kapucyńskiego klasztoru w Lubieszowie*, PKK 1996, nr 1, s. 3–16.

²¹⁶ E. Krzeska, *Kodeńskie Muzeum Misyjno-Ornitologiczne*, PKK 2001, nr 1, s. 59–62.

²¹⁷ W. Gromadzki, *Przeglądy chórów parafialnych*, PKK 1999, nr 1, s. 60–62.

²¹⁸ M. Nikolska, *Obrazy malowane modlitwą*, PKK 1998, nr 4, s. 5–16.

²¹⁹ E. Tłomacka, *Wizerunek Matki Boskiej Kodeńskiej na sztandarze 3. Pułku Strzelców Konnych z Wołkowyska*, PKK 2004, nr 1, s. 86–88.

²²⁰ M. Teodorko-Lefevre, *Ikony dziedzictwem religii i kultury całego chrześcijaństwa*, PKK 2002, nr 1, s. 59–70.

²²¹ K. Kowieski, *Pielgrzymka mariańska rzymskokatolików i unitów podlaskich do Rzymu (25 kwietnia – 11 maja 1904)*, NS 2004, t. 5, s. 5–12; H. Krzyżanowska, *Franciszek Kuniewicz: sławatycki uczestnik pielgrzymki unickiej do Rzymu (1904)*, NS 2004, t. 5, s. 13–16; F. Kuniewicz, *Krótki pamiętnik z 1904 r. pielgrzymki unickiej do Rzymu*, NS 2004, t. 5, s. 17–29.

²²² A. P. Dydycz, *Świadkowie odchodzą, świadectwa trwają! Życie i działalność ks. kan. Józefa Zdzisława Starka*, PKK 2005, nr 2, s. 37–49.

²²³ M. Teodorko-Lefevre, *Antoni Pacyfik Dydycz: franciszkański biskup z pogranicza*, PKK 2003, nr 4, s. 73–83.

Kolejne zagadnienie, jakie znalazło oddźwięk na łamach wydawnictw, to próba nakreślenia stosunków międzywyznaniowych w poszczególnych okresach historycznych. Analizowano, jak niegdyś wyglądała ta sytuacja w Białej²²⁴ i Kijowcu²²⁵. Współczesne zachowania i postawy ekumeniczne naszkicował w swoich wypowiedziach Wiesław Romanowicz²²⁶. W periodykach zajmowano się również życiem świętych, którzy wpisali się w karty historii Podlasia, w tym św. Walentym²²⁷ i św. Józefatem²²⁸. Poruszono także motyw czasu wolnego, turystyki i sportu w nauczaniu oraz teologii Kościoła katolickiego²²⁹ oraz przedstawiono rolę i znaczenie kolędy²³⁰.

Zagadnienia społeczno-polityczne najczęściej ujmowane były w aspekcie historycznym. Pojawiały się jednak również publikacje na ten temat w odniesieniu do współczesności. Naświetlono kwestię urbanizacji południowego Podlasia od XV do XVIII wieku²³¹, prześlędzono rozwój demograficzny Białej Podlaskiej od XV do XX wieku²³², omówiono samorząd miejski i gospodarkę komunalną Białej w latach międzywojennych²³³, opisano rozwój gospodarczy w warunkach transformacji ustrojowej²³⁴. Ukazywano historię i działalność poszczególnych instytucji, których celem była służba społeczeństwu. Przedstawiono sięgające XVII stulecia dzieje Szpitala św. Karola Boromeusza w Białej²³⁵, przybliżono działalność parczewskiego sądu²³⁶, omówiono dzieje stadniny koni w Janowie Podlaskim²³⁷, zwrócono uwagę na losy Podlaskiej Wytwórni Samolotów w Białej

²²⁴ S. Romanowski, *Prawosławie w powiecie Biała Podlaska w latach 1918–1939*, PKK 1995, nr 1, s. 3–20.

²²⁵ W. S. Kobylarz, *Stosunki wyznaniowe w latach 1918–1939*, PKK 2001, nr 3–4, s. 14–22.

²²⁶ W. Romanowicz, *XVI Kodeńskie Spotkania Ekumeniczne*, PKK 1999, nr 2, s. 66–70.

²²⁷ H. Sprycha, *Kult św. Walentego w Sławatyczach*, NS 2001, t. 2, s. 89–93.

²²⁸ R. Soszyński, *Święty Józefat w życiu Białej Podlaskiej*, PKK 1991, nr 4, s. 26–30.

²²⁹ J. M. Cygan, *Humanistyczne wartości turystyki w nauce Kościoła katolickiego*, PKK 1997, nr 4, s. 77–82.

²³⁰ M. Lipniacki, *Rola i zadania wizyty duszpasterskiej rodzin zwanej „Kolędą” w wypowiedziach mieszkańców Białej Podlaskiej*, PKK 1997, nr 4, s. 3–15.

²³¹ M. Kicia, *Urbanizacja południowego Podlasia (od XV do 1 poł. XVIII wieku)*, PKK 2005, nr 4, s. 7–21.

²³² G. Michałowski, *Zarys rozwoju demograficznego Białej Podlaskiej (XV–XX w.)*, PKK 1997, nr 3, s. 3–23.

²³³ P. Tarkowski, *Gospodarka komunalna Białej Podlaskiej w latach międzywojennych*, PKK 2002, nr 3–4, s. 5–17; D. Sikora, *Samorząd miejski Białej Podlaskiej w przededniu II wojny światowej*, PKK 1998, nr 4, s. 24–30.

²³⁴ R. Nowicki, *Rozwój gospodarczy Białej Podlaskiej w warunkach transformacji ustrojowej: stan obecny i perspektywy*, PKK 2000, nr 4, s. 15–25.

²³⁵ J. Marańkiewicz, *Szpital św. Karola Boromeusza w Białej Podlaskiej*, PKK 1993, nr 3, s. 28–29.

²³⁶ M. Bielski, *Parczewski sąd*, PKK 1999, nr 1, s. 42–48.

²³⁷ T. Demidowicz, *Państwowa stadnina koni w Janowie Podlaskim. 180 lat istnienia*, PKK 1997, nr 4, s. 33–44.

Podlaskiej²³⁸, naświetlono genezę Nadbużańskiej Brygady Ochrony Pogranicza²³⁹, zarysowano historię Ochotniczej Straży Pożarnej w Sławatyczach²⁴⁰ i gminie Łomazy²⁴¹, pouczono o spółdzielczych tradycjach Malowej Góry²⁴² oraz naszkicowano dzieje sławatyckiej poczty²⁴³. Nie pominięto też problemów jednego z najnowszych przejść granicznych w Polsce – Sławatyckiego Oddziału Celnego²⁴⁴ oraz gminnych i miejskich samorządów²⁴⁵. Podejmowano próby dokonania analizy rozwoju gospodarczego, demograficznego i terytorialnego Białej²⁴⁶, Janowa²⁴⁷ i Parczewa²⁴⁸, nakreślono skutki przesunięcia powojennej granicy Polski na linię Bugu²⁴⁹, a także zwrócono uwagę na znaczenie przemian 1989 roku dla regionu białskopodlaskiego²⁵⁰.

Wiele o życiu codziennym końca XIX i początku XX wieku mówiły spisane i opublikowane wspomnienia – Mieczysława Bieńkowskiego²⁵¹, Krystyny Czyżyk²⁵², Andrzeja Królika²⁵³, Leona Szabluka²⁵⁴, Henryka Czarkowskiego²⁵⁵ i inne. Nieco inny charakter miały prezentacje dokumentów życia społecznego, do jakich należała prasa. Opiszano efemerydę powiatu radzyńskiego z 1944 roku – „Głos

²³⁸ Tegoż, *Podlaska Wytwórnia Samolotów w Białej Podlaskiej (1923–1939): w osiemdziesiątą rocznicę powstania*, PKK 2003, nr 4, s. 33–48.

²³⁹ G. Zaremba, *Powołanie i początkowe lata funkcjonowania Nadbużańskiej Brygady Ochrony Pogranicza (1945–1950)*, PKK 2004, nr 3, s. 30–37.

²⁴⁰ J. Szczur, *80-lecie Ochotniczej Straży Pożarnej w Sławatyczach*, NS 2002, t. 3, s. 88–96; tegoż, *Ochotnicza Straż Pożarna w Gminie Sławatycze*, NS 2000, t. 1, s. 44–49.

²⁴¹ W. Szudejko, *Z dziejów Ochotniczych Straży Pożarnych w Gminie Łomazy*, PKK 2000, nr 4, s. 33–46.

²⁴² L. Szabluk, *Od „Jutrzenki” do GS-u (tradycje spółdzielcze Malowej Góry)*, PKK 2005, nr 3, s. 4–45.

²⁴³ K. Gruszkowski, *Dzieje sławatyckiej poczty (do 1975 r.)*, NS 2004, t. 5, s. 81–85.

²⁴⁴ K. Skibiński, *Sławatycki Oddział Celny*, NS 2001, t. 2, s. 94–100; tegoż, *Zdarzyło się na granicy*, NS 2002, t. 3, s. 97–100.

²⁴⁵ K. Szolucha, *Dziesięciolecie funkcjonowania odrodzonego samorządu w Gminie Sławatycze*, NS 2000, t. 1, s. 37–43.

²⁴⁶ J. Maraśkiewicz, *Podlaskie miasta i miasteczka. Analiza rozwoju układu przestrzennego Białej Podlaskiej*, PKK 1989, nr 4, s. 3–12.

²⁴⁷ *Podlaskie miasta i miasteczka. Janów Podlaski – analiza rozwoju przestrzennego*, PKK 1989, nr 2–3, s. 9–15.

²⁴⁸ J. Maraśkiewicz, *Układ przestrzenny Parczewa*, PKK 1991, nr 4, s. 12–17.

²⁴⁹ D. Magier, *„Pożądane jest przesunięcie granicy na wschód”*, NS 2002, t. 3, s. 101–103.

²⁵⁰ M. Teodorco-Lefevre, *Na fali przeobrażeń 1989–1990. Rozmowa z Andrzejem Czapskim, senatorem odrodzonej Rzeczypospolitej, obecnym prezydentem Białej Podlaskiej*, PKK 2004, nr 2, s. 49–59.

²⁵¹ M. Bieńkowski, *Janowski pamiętnik 1863–1939*, PKK 1995, nr 2, s. 40–56.

²⁵² K. Czyżyk, *Dorastanie... wrywyki wspomnień z lat 1944–1956*, PKK 1995, nr 2, s. 67–74.

²⁵³ A. Królik, *Moje dzieciństwo „na ciuchci”*, PKK 2002, nr 1, s. 30–51.

²⁵⁴ L. Szabluk, *Na jarmark do Brześcia: „wokół był harmider, pisk prosiaków, beczenie owiec, gdakanie kur...”*, PKK 2002, nr 3–4, s. 41–49.

²⁵⁵ H. Czarkowski, *Przy kolejowym szlaku*, PKK 1999, nr 2, s. 28–43.

Wolności”²⁵⁶ i prześledzono treści prasy z lat 1923–1933 na temat powstania styczniowego²⁵⁷ oraz wymieniono tytuły czasopism południowo-wschodniego Podlasia z lat 1918–1939²⁵⁸.

Poziom techniczny „Podlaskiego Kwartalnika Kulturalnego” ciągle wzrastał, poprawiała się jakość wykorzystywanego materiału drukarskiego. Po piętnastu latach od momentu ukazania się pierwszego numeru uznano, że „z każdym numerem jest ciekawszy. Widać to po szacie graficznej i zawartości tekstów [...] nie brakuje [w nim – B. C.] poezji, recenzji książek związanych z regionem oraz kroniki wydarzeń kulturalnych”²⁵⁹. Ten sam autor dopowiedział później: „periodyk odkurza ciekawostki, zachowuje wysoki poziom i atrakcyjność czytelniczą”²⁶⁰. Innym razem stwierdził znowu, że każdy nowy numer tego pisma umożliwia czytelnikowi odkrywanie nowych treści – ciekawych, a zarazem mało znanych, czego nie daje żaden inny periodyk²⁶¹. Podobną opinię wyraził inny dziennikarz, pisząc: „»Podlaski Kwartalnik Kulturalny« ukazuje się nieregularnie, ale spóźnienia w druku wynagradzane są jakością publikowanych tekstów”, udostępnia unikalne materiały traktujące o przeszłości „ziem pogranicza i nieznanymi epizodów życia znaczących postaci”²⁶². Józef Sitnicki, recenzując czasopismo, uznał, iż stanowi ono nie tylko cenne źródło wiedzy o regionie, ale przede wszystkim jest interesującą wizytówką miejscowego środowiska zarówno naukowego, jak i kulturalnego²⁶³. Nie pozostał też bez echa wydany w 2000 roku pierwszy tom „Nadbużańskich Sławatycz”. W jednej z recenzji zwrócono uwagę na czynne wsparcie ze strony władz Gminy Sławatycze, które umożliwiły realizację takiego pomysłu i udzieliły wsparcia dla grupy „inteligentnych i rozsądnych ludzi”. Wysoko oceniono szatę graficzną i różnorodność tematyczną uwzględniającą kwestie gospodarcze, sportowe, kulturalne, religijne, samorządowe i historyczne²⁶⁴. Innym razem nazwano pismo „wielkim osiągnięciem”, zauważono rzetelną prezentację pierwszych tomów i zwrócono uwagę na „piękne okładki pisma”²⁶⁵.

* * *

²⁵⁶ A. L. Gzella, *Opisanie „Głosu Wolności”*, PKK 1991, nr 2–3, s. 20–28.

²⁵⁷ A. Borys, *Prasa podlaska z lat 1923–1933 o powstaniu styczniowym*, PKK 1993, nr 3, s. 19–23.

²⁵⁸ H. Bajkowska, G. Michałowski, *Czasopisma południowo-wschodniego Podlasia 1918–1939. Bibliografia*, PKK 1998, nr 4, s. 56–64.

²⁵⁹ Igr., *Z historią na ty*, „Słowo Podlasia” 1995, nr 47, s. 8.

²⁶⁰ Tegoż, *Intrygujące zjawiska pogranicza: nowy nr „Podlaskiego Kwartalnika Kulturalnego”*, „Słowo Podlasia” 1997, nr 14, s. 17.

²⁶¹ Tegoż, *Tradycja i współczesność*, „Słowo Podlasia” 2000, nr 36, s. 16.

²⁶² Tom, *Powrót do korzeni*, „Słowo Podlasia” 2000, nr 3, s. 21.

²⁶³ J. Sitnicki, *Czasopisma białkopodlaskie, czyli pochwała regionalizmu*, „Akcent” 1998, nr 4, s. 173.

²⁶⁴ J. M. Teodorko-Lefevre, *Nadbużańskie Sławatycze*, PKK 2001, nr 1, s. 68–69.

²⁶⁵ A. Kołodziejczyk, *Sławatyckie wydawnictwa*, „Rocznik Białkopodlaski” 2002, t. 10, s. 329.

Południowo-wschodnie Podlasie nie należało do regionów o bogatych tradycjach wydawniczych nie tylko w odniesieniu do prasy popularnonaukowej, ale wydawnictw ciągłych w ogóle. Ostatnie lata wskazują na pewne na tym polu ożywienie. Podniósł się poziom edytorski i merytoryczny zainicjowanego w latach osiemdziesiątych „Podlaskiego Kwartalnika Kulturalnego”, a w 2000 roku powołano pismo o zbliżonym profilu – „Nadbużańskie Sławatycze”. Dowodzi to, iż region ten stara się nadrobić zaległości w zakresie literatury regionalnej. Mimo że oba pisma, a zwłaszcza biański kwartalnik, borykały się z trudnościami finansowymi i autorzy niejednokrotnie nie otrzymywali honorariów, nie brakowało ludzi nawiązujących współpracę i nadsyłających kolejne materiały²⁶⁶.

Nad obydwoma wydawnictwami czuwa jedna osoba – Grzegorz Michałowski, który nadał im obecny kształt i charakter, a autorami nadsyłanych tekstów są nie tylko osoby ściśle związane z regionem, ale ludzie z całego kraju, a także z zagranicy. Wszystkich ich łączył niespokojny umysł, chęć działania na rzecz odkrywania i utrwalania bogatych tradycji i spuścizny regionu, chęć popularyzowania ich „małej ojczyzny”, z którą w jakikolwiek sposób byli lub nadal są związani.

Pisma te nie tylko dają możliwość startu młodym ludziom, ale przede wszystkim przyczyniają się do lepszego poznania historii, warunków społeczno-politycznych, gospodarczych, naukowych i kulturalno-oświatowych południowego Podlasia, zachodniego Mazowsza, północnej Lubelszczyzny, jak również prawobrzeżnej części nadbużańskiego regionu.

POPULAR-SCIENTIFIC JOURNALS OF SOUTH-EASTERN PODLASIE REGION (1980–2005)

Summary

Two periodicals of scientific character: the “Podlaski Cultural Quarterly” have been registered in the publishing landscape of the south eastern Podlaski Region, the history of which dates back to 1980 when the first volume of the then “Cultural Informant” came out, and published from the year 2000 “Nadbużańskie Sławatycze”. Apart from a joint editor-in-chief, the duties of which were performed by Grzegorz Michałowski, the two papers have a similar profile and character. They both popularize information about the region – its history, cultural and scientific movement, religion as well as the natural tourist values. These publications indicate that within the recent past the region of Podlaski has made efforts to catch up with the regional literature.

²⁶⁶ MBP w BP, Korespondencja..., list od Grzegorza Michałowskiego do Marszałka Województwa Lubelskiego Henryka Makarewicza, z dnia 26 listopada 2003 r.